

ΔΙΑΛΕΞΗ
ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ
κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΗΜΙΤΗ

ΜΕ ΘΕΜΑ:
«Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΈΝΩΣΗ ΣΕ ΑΔΙΕΞΟΔΟ;»

ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

1η ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2016

Το ερώτημα, αν η Ευρωπαϊκή Ένωση πορεύεται προς ένα αδιέξοδο, έχει τεθεί επανειλημμένα τους περασμένους μήνες με διάφορες αφορμές. Το μεταναστευτικό κύμα, οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης στην Ευρωζώνη, η πτώση της αξίας του ευρώ έναντι εκείνης του δολαρίου, η αυξανόμενη απήχηση των ευρωσκεπτικιστών, το δημοψήφισμα στη Μεγάλη Βρετανία για την παραμονή ή όχι της χώρας στην Ένωση έχουν προκαλέσει αμφιβολίες, αν το ευρωπαϊκό εγχείρημα έχει την πιθανότητα να συνεχισθεί με επιτυχία.

Στο τέλος του περασμένου και στις αρχές αυτού του αιώνα επικρατούσε στην Ένωση αισιοδοξία για το μέλλον. Σημαντικά προβλήματα είχαν πολλές φορές επισημανθεί, όπως η έλλειψη κοινής δημοσιονομικής πολιτικής, η ελλιπής εποπτεία των τραπεζικών συστημάτων και κυρίως η απουσία ρυθμίσεων για μια κοινή οικονομική πολιτική. Όμως, η επιτυχία της εισαγωγής του ευρώ, η διεύρυνση της Ένωσης προς την ανατολική Ευρώπη, η εφαρμογή της νέας Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009 είχαν δημιουργήσει την πεποίθηση, ότι οι όποιες δυσκολίες εύκολα ξεπερνιούνται. Κατά την κυρίαρχη άποψη οι υπάρχουσες ρυθμίσεις αρκούσαν για να προχωρήσει η μετεξέλιξη αρκεί να πραγματοποιούνται κατά καιρούς μικρές προσαρμογές. Σημαντικά συνέβαλε στην πεποίθηση αυτή ο συσχετισμός δυνάμεων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Πολλές χώρες υποστήριζαν μαζί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι καιρός είναι να σταματήσουν οι συνεχείς αλλαγές. Νέες μεταρρυθμίσεις είχε δηλώσει ο κ. Μπαρόζο, όταν εκλέχτηκε το 2004 Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, θεωρούντο άσκοπες. Το κλίμα άλλαξε δραστικά από το 2006

λόγω της οικονομικής κρίσης και της αδυναμίας πολλών χωρών να ανταποκριθούν στους κανόνες των Συνθηκών. Σήμερα η μετεξέλιξη στη λειτουργία της Ένωσης κρίνεται επιτακτική. Αλλά κυριαρχεί απορία για το ποιος δρόμος πρέπει να ακολουθηθεί.

Το πιο σημαντικό επίσημο κείμενο σε σχέση με την «ολοκλήρωση» της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης είναι η εισήγηση του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής J. C. Juncker και των τεσσάρων άλλων προέδρων των ευρωπαϊκών οργάνων του Συμβουλίου, του Eurogroup, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Ευρωκοινοβουλίου. Είναι γνωστή ως εισήγηση των πέντε προέδρων.

Η κάθε συζήτηση για την μεταρρύθμιση της δομής και του τρόπου λειτουργίας της Ένωσης βρίσκεται εξ αρχής αντιμέτωπη με ένα κρίσιμο ερώτημα. Αν η επιδιωκόμενη αλλαγή θα διατηρήσει ή όχι το σημερινό πλαίσιο λήψης αποφάσεων. Αν κυρίαρχη μέθοδος θα είναι η διακυβερνητική συνεργασία που προϋποθέτει τη συζήτηση όλων των θεμάτων είτε στο Συμβούλιο Υπουργών είτε στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρωθυπουργοί). Ή αν θα μεταφερθούν αρμοδιότητες σε αυτόνομα υπερεθνικά όργανα όπως είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Το κύριο επιχείρημα υπέρ της πρώτης λύσης είναι, ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να έχουν αποφασιστικό λόγο για τα προβλήματα που τους αφορούν. Το κύριο αντεπιχείρημα είναι, ότι το σημερινό σύστημα συνεννόησης καθυστερεί ή και αδυνατεί να οδηγήσει σε αποφάσεις λόγω των παρατεταμένων διαβουλεύσεων και των συνεχών αντιρρήσεων που προβάλλονται, από μεμονωμένα μέλη. Η «διακυβερνητική συνεργασία» βραβεύει το παζάρι και

υποβοηθάει την ακινησία. Καλά παραδείγματα των αδυναμιών της αποτελεί η μάταιη αναζήτηση λύσεων τόσο στο θέμα της αναγκαίας ύπαρξης ενιαίων κανόνων δημοσιονομικής πολιτικής όσο και στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων Βορρά και Νότου.

Κατά την έκθεση των πέντε προέδρων η μεταρρύθμιση των δομών και η επίτευξη της πλήρους οικονομικής και νομισματικής Ένωσης θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε δύο στάδια, το πρώτο θα διαρκέσει μέχρι τον Ιούνιο του 2017 και το δεύτερο μέχρι το 2025.

Θα αναφέρω μερικούς από τους κύριους στόχους.

Η δημιουργία σε κάθε κράτος μέλος μιας Αρχής η οποία θα παρακολουθεί της επιδόσεις και τη στρατηγική σε θέματα ανταγωνιστικότητας. Θα συνιστά βελτιωτικά μέτρα. Οι αρχές όλων των κρατών θα ενταχθούν σ' ένα ευρωπαϊκό «σύστημα συντονισμού».

Ο καλύτερος συντονισμός της οικονομικής πολιτικής των κρατών. Οι προτεραιότητες θα πρέπει να καθορίζονται από κοινού και να εφαρμόζονται με κριτήριο το ευρωπαϊκό συμφέρον. Η εφαρμογή των ετησίων προγραμμάτων μεταρρυθμίσεων των κρατών μελών θα παρακολουθείται. Οι στόχοι θα συζητούνται και θα ερευνώνται οι λόγοι μη εφαρμογής αποφάσεων.

Η ολοκλήρωση της Τραπεζικής Ένωσης και η καθιέρωση ενός συστήματος προστασίας των καταθετών.

Τα μέλη της ευρωζώνης θα συνεχίσουν να αποφασίζουν για τις δημόσιες δαπάνες τους και τους φόρους που θα επιβάλλονται στην επικράτειά τους. Ορισμένες αποφάσεις θα πρέπει να λαμβάνονται από κοινού αν και θα αφορούν μια και μόνο χώρα. Ένα μελλοντικό χρηματοδοτικό όργανο (Treasury) θα εξασφαλίζει τους απαραίτητους πόρους για κοινές δράσεις.

Τέλος, το Eurogroup θα είναι το αρμόδιο όργανο για τη διαπίστωση των συμφερόντων της Ευρωζώνης και την προάσπισή τους. Οι αρμοδιότητές του θα είναι πιο εκτεταμένες από τις σημερινές.

Προϋπόθεση της μετεξέλιξης της Ένωσης είναι κατά τους πέντε προέδρους η βαθμιαία σύγκλιση των οικονομιών των κρατών μελών. Η δημοσιονομική σταθερότητα στο σύνολο της Ευρωζώνης θα πραγματοποιηθεί σταδιακά χάρη στη βαθμιαία οικονομική σύγκλιση, στις κοινές δημοσιονομικές επιδιώξεις και στην εφαρμογή ενιαίων κατευθύνσεων στη σύνταξη των εθνικών προϋπολογισμών. Ένας ευρωπαϊκός προϋπολογισμός, ένα ευρωπαϊκό υπουργείο οικονομικών όπως πολλοί ζητούν δεν είναι δυνατά χωρίς ένα κοινό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Μέχρι τότε, τονίζουν οι πρόεδροι, πρέπει να εφαρμόζουμε και να ενισχύουμε το σημερινό πλαίσιο συνεργασίας δηλαδή την διακυβερνητική συνεργασία και τις συμφωνίες που προκύπτουν από αυτήν.

Η άποψη των Προέδρων διαφέρει σαφέστατα από τις θέσεις που υποστήριξαν Γερμανοί και Γάλλοι οικονομολόγοι σε διάφορα «μανιφέστα» για την πολιτική ενοποίηση της Ευρωζώνης.

Σύμφωνα με τα κείμενα αυτά «ένα ενιαίο νόμισμα με 18 διαφορετικά δημόσια χρέη που είναι αντικείμενο της ελεύθερης κερδοσκοπίας των αγορών, με 18 φορολογικά και κοινωνικά συστήματα, τα οποία ανταγωνίζονται το ένα το άλλο χωρίς περιορισμούς, δεν μπορεί να λειτουργήσει και δεν πρόκειται ποτέ να λειτουργήσει». Τα μέτρα που έλαβε η Ευρωζώνη οδήγησαν «στην κοινωνικοποίηση των οφειλών των χρηματοδοτικών οργανισμών και των τραπεζών». Οι Ευρωπαίοι φορολογούμενοι εξαναγκάστηκαν να καλύψουν τις ζημιές των τραπεζών, να πληρώσουν τα χρέη τους. Η Νομισματική Ένωση δεν μπορεί να εξασφαλίσει σταθερότητα χωρίς να υπάρξει ένας κοινός οργανισμός για την μεταβίβαση πόρων σε χώρες που πάσχουν από οξύτατη έλλειψη ρευστότητας. Καταστάσεις, που υποχρεώνουν ένα κράτος μέλος να πάρει δρακόντεια μέτρα σε βάρος του πληθυσμού του θα πρέπει να αποτελούν εξαίρεση. Απαραίτητη, είναι μια «ευρωπαϊκή εκτελεστική εξουσία», μια «οικονομική κυβέρνηση» με δικαίωμα επέμβασης στην δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών, με δικό της προϋπολογισμό για να στηρίξει την ανάπτυξη και τις διαρθρωτικές μεταβολές. Τα κεφάλαια που θα διαθέτει θα προέρχονται είτε από ένα ποσοστό του φόρου που καταβάλουν τα νομικά πρόσωπα στο κράτος τους, είτε από έναν ευρωπαϊκό φόρο επί των επιχειρήσεων. Η «οικονομική κυβέρνηση» θα επιλέγεται και θα λογοδοτεί στη Βουλή της Ευρωζώνης. Η Βουλή αυτή, διαφορετική από το Ευρωκοινοβούλιο, θα αποτελείται είτε από ευρωβουλευτές της Ευρωζώνης είτε από βουλευτές των εθνικών κοινοβουλίων των μελών της ΟΝΕ.

Από τις πολλές απόψεις που έχουν δημοσιευτεί για το θέμα θα αναφέρω τέλος την κοινή τοποθέτηση των υπουργών Οικονομίας της Γαλλίας E. Macron και της Γερμανίας S. Gabriel. Κατ' αυτούς χρειάζεται μια νέα διαδικασία σύγκλισης που δεν θα στηρίζεται κυρίως σε διαρθρωτικές μεταβολές και την αναμόρφωση των θεσμών, όπως μέχρι σήμερα, αλλά σε διεργασίες «οικονομικής διακυβέρνησης». Αυτές θα αναδεικνύουν ποιες πολιτικές θα πρέπει να ασκούνται κεντρικά, ποιες θα πρέπει να παραμείνουν στη δικαιοδοσία των κρατών μελών, που χρειάζεται εναρμονισμός και που μόνον συντονισμός. Το κύριο πρόβλημα είναι η θέσπιση ενός προϋπολογισμού της Ευρωζώνης ο οποίος θα στηρίζεται σε απ' ευθείας φορολόγηση δραστηριοτήτων. Η διαχείρισή του θα πραγματοποιείται στο επίπεδο της Ευρωζώνης από κοινούς θεσμούς ώστε να λαμβάνονται υπόψη τόσο τα κοινά συμφέροντα όσο και τα διάφορα εθνικά συμφέροντα. Ο θεσμός ή οι θεσμοί αυτοί θα λογοδοτούν στην ομάδα της Ευρωζώνης του Ευρωκοινοβουλίου.

Οι διάφορες προτάσεις που ανέφερα αποσιωπούν ένα σημαντικό πρόβλημα. Τα πράγματα περιπλέκονται μόλις τεθεί το θέμα των εξουσιών κάθε αυτόνομης αρχής και της σύνθεσής της. Πολλοί πιστεύουν ότι δεν θα πρέπει να περιορισθεί περισσότερο η εθνική κυριαρχία. Η Μεγάλη Βρετανία ζητά να επαναδιαπραγματευθούν οι όροι ένταξής της και υποστηρίζει ότι θα πρέπει να περιορισθεί το «κουβάρι» των διαφόρων κανόνων που δημιουργούν γραφειοκρατία και περιορίζουν τη δημοκρατία. Η Σουηδία ή η Τσεχία είναι εδώ και χρόνια επίσης σκεπτικές απέναντι σε προτάσεις για την επέκταση των κοινοτικών εξουσιών.

Πρόβλημα, θεωρείται σχεδόν από το σύνολο των κυβερνήσεων και ο τρόπος θέσπισης των νέων κανόνων. Είναι προφανώς απαραίτητη η αλλαγή των Συνθηκών. Αλλά η τελευταία αλλαγή τους, που επισημοποιήθηκε με την Συνθήκη της Λισαβόνας του 2009, προέκυψε μετά από διαπραγματεύσεις πολλών ετών και απόρριψη των αρχικών προτάσεων σε δημοψηφίσματα στη Γαλλία και Ολλανδία. Οι Ευρωπαίοι αντιπαθούν δημοψηφίσματα και συντάσσονται για λόγους εσωτερικής πολιτικής κατά νέων τροποποιήσεων στις Συνθήκες.

Πολλοί επισημαίνουν ότι ο όλο και πιο διαδεδομένος ευρωσκεπτικισμός θα ενισχυθεί. Οξύτατες θα είναι ιδίως οι διαμαρτυρίες κατά ρυθμίσεων που θα αφορούν την επιβολή φόρων χωρίς την συγκατάθεση των εθνικών κοινοβουλίων ή την μεταφορά πόρων από τον πλούσιο κεντρικό πυρήνα στις χώρες της περιφέρειας. Αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας της Ένωσης άλλωστε δεν επαρκούν για να υπάρξει μια ευρύτερα αποδεκτή επέκταση των εξουσιών υπερεθνικών οργάνων. Οι πληθυσμοί των κρατών μελών θα αναρωτηθούν, αν θα αντιμετωπισθούν οι αιτίες των κρίσεων που τους αφορούν, όπως η διαφορά των επιπέδων ανάπτυξης, η λειτουργία της ΟΝΕ προς όφελος ορισμένων μελών, η έλλειψη δημοκρατικής νομιμοποίησης των αποφάσεων της κεντρικής ευρωπαϊκής εξουσίας. Πρόκειται για θέματα που σχετίζονται με την ουσιαστική σύγκλιση και την υπέρβαση της υστέρησης. Δεν ενδιαφέρουν μόνον οι κίνδυνοι των τραπεζών ή τα διαχειριστικά θέματα του ενιαίου νομίσματος.

Βούληση για αλλαγές υπάρχει λοιπόν αλλά η πραγματοποίηση των αλλαγών μοιάζει σχεδόν αδύνατη. Γι' αυτό και ορισμένα κράτη

μέλη υποστηρίζουν ότι χρειάζεται ακόμη χρόνος για την ωρίμανση των αναγκαίων αλλαγών. Πιστεύουν, ότι πρέπει να προχωρήσει πρώτα η σύγκλιση με τη σημερινή μέθοδο των περιορισμένων πρωτοβουλιών σύμφωνα πάντα με τις Συνθήκες και αργότερα να αρχίσει η πολιτική ενοποίηση. Μια ταχύτερη πολιτική ενοποίηση ενέχει τον κίνδυνο μιας γενικευμένης αταξίας, ασαφών και αντικρουόμενων κανόνων και συνεχών διαφωνιών. Οι συνέπειες θα ήταν καταστροφικές. Θα επικρατούσε μια μεταρρυθμιστική κόπωση, ασταθείς συνθήκες που θα παρεμποδίζουν την ανάπτυξη και θα οδηγήσουν τελικά στην απόρριψη της Νομισματικής Ένωσης.

Άλλοι θεωρούν ότι η μετεξέλιξη της Ένωσης μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με μία βαθμιαία «πολιτική ενοποίηση». Ένα πρώτο βήμα θα ήταν η συνεννόηση μεταξύ Γερμανίας και Γαλλίας για μία κοινή πολιτική σε δημοσιονομικά και αναπτυξιακά θέματα. Θα ακολουθούσε μετά η επέκταση των ρυθμίσεων αυτών σε γειτονικές χώρες όπως η Ολλανδία το Βέλγιο και η Αυστρία. Και τέλος θα πραγματοποιούσαν η βαθμιαία ένταξη της περιφέρειας. Η λύση δηλαδή έγκειται στην μετατροπή της Ένωσης σε Κοινότητα δύο ή περισσότερων ταχυτήτων. Υποστηρίζουν επίσης ότι υπό τις σημερινές συνθήκες, όπου κυριαρχούν σημαντικά οικονομικά προβλήματα αλλά και η μη ελεγχόμενη μαζική μετανάστευση και οι τρομοκρατικές απειλές, «μόνο ο πυρήνας της Ένωσης μπορεί να δράσει από κοινού και να φέρει τις προκλήσεις αυτές σε πέρας» και όχι το σύνολο των 28 μελών τους που διαφέρουν στις απόψεις και τις επιδιώξεις τους.

Το πολυαναμενόμενο Συμβούλιο της 18^{ης} Δεκεμβρίου δεν μπόρεσε να θίξει το πρόβλημα της μετεξέλιξης της Ένωσης. «Οι μυριάδες κρίσεις» και «η έντονη πίεση για την αντιμετώπιση των επειγόντων θεμάτων», όπως ανέφερε ο διεθνής τύπος, έφεραν στο προσκήνιο το μεταναστευτικό που και κυριάρχησε στις συζητήσεις. Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου αναφέρεται σε μία μόνον παράγραφο το θέμα αναμόρφωσης της ΟΝΕ και προτρέπονται οι αρμόδιοι υπουργοί και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προχωρήσουν στην εξέταση των σχετικών θεμάτων σύμφωνα με τις υπάρχουσες αποφάσεις. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δηλώνει ότι θα επανέλθει στο όλο θέμα μέχρι το τέλος του 2017. Η μετάθεση της οριστικής συζήτησης κατά δύο περίπου χρόνια είναι ένδειξη, ότι αποφάσεις δεν θεωρούνται τώρα δυνατές. Θα μπορούσαν ίσως να ληφθούν μετά τις προεδρικές εκλογές της Γαλλίας του 2017, τις γερμανικές εκλογές του 2017 και το δημοψήφισμα στη Μεγάλη Βρετανία το οποίο θα πραγματοποιηθεί μάλλον και αυτό την ίδια χρονιά.

Προβλήματα-εμπόδια της αναμόρφωσης της Ένωσης προέκυψαν και σε εθνικό επίπεδο. Στις εκλογές στην Πολωνία το Νοέμβριο του 2015 επικράτησε το εθνικιστικό-συντηρητικό κόμμα, έντονα ευρωσκεπτικιστικό και αντίθετο σε όποιες πρωτοβουλίες αυξάνουν τις εξουσίες των Βρυξελλών. Αλλά και στις Ισπανικές εκλογές του Δεκεμβρίου τα παραδοσιακά κόμματα, που υποστήριζαν την περιοριστική οικονομική πολιτική των κεντρικών οργάνων της Ένωσης, υποχώρησαν αισθητά. Ενισχύθηκαν οι δυνάμεις που απαιτούν μια διαφορετική πολιτική και αρνούνται την ύπαρξη ενός καθοδηγητικού ευρωπαϊκού κέντρου.

Τα τελευταία γεγονότα έδωσαν αφορμή στους J. Pisani Ferry και A. Leparmentier να παρουσιάσουν ένα παράδειγμα μετεξέλιξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε διαφορετικά επίπεδα. Η κατάρρευση της συμφωνίας του Σένγκεν λόγω του μεταναστευτικού κύματος, έχει επιβάλει ήδη μια διαφορετική μεταχείριση των πολιτών της Ένωσης. Οι προερχόμενοι από χώρες εισόδου των προσφύγων, όπως η Ελλάδα ή η Ιταλία, υπόκεινται στα γερμανικά ή δανικά σύνορα σε αυστηρή εξέταση των ταξιδιωτικών εγγράφων τους και ελέγχους που είχαν πάψει προ πολλού να υπάρχουν. Το ίδιο δεν ισχύει όμως για τους Ολλανδούς. Απολαμβάνουν το προηγούμενο καθεστώς ελεύθερης κυκλοφορίας. Η επάνοδος όλων στην αρχική ρύθμιση Σένγκεν δεν είναι ούτε δυνατή ούτε σκόπιμη. Προϋποθέτει μια εκτεταμένη συνεργασία ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των υπηρεσιών σε πρωτόγνωρη έκταση, ένα «φακέλωμα» σχεδόν όλων των πολιτών που θα προέρχονται από «επικίνδυνες χώρες». Ενδεδειγμένη λύση θα ήταν ένα «περιορισμένο Σένγκεν» ελεύθερης διακίνησης. Σ' αυτό θα ανήκουν οι χώρες όπου οι εισερχόμενοι μετανάστες θα έχουν υποστεί ήδη όλους τους ελέγχους ή διαθέτουν υπηρεσίες ελέγχου και ασφαλείας με στοιχεία για τους πρωτοεισερχόμενους στην Ένωση.

Διαφορετικές βαθμίδες συνεργασίας μπορούν να υπάρξουν και ως προς την αντιμετώπιση του υπερβολικού χρέους ορισμένων κρατών. Επισημαίνεται ήδη από διάφορες πλευρές, ότι το δημόσιο χρέος της Ιταλίας έχει φτάσει το 132% του ΑΕΠ και ως εκ τούτου μπορεί να προκύψει πρόβλημα για την Ένωση ανάλογο εκείνου της Ελλάδας. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι σε μια τέτοια περίπτωση δεν θα επαναληφθεί ο τρόπος αντιμετώπισης που εφαρμόστηκε για την Ελλάδα. Όχι μόνο γιατί ήταν εξαιρετικά πολύπλοκος αλλά και

γιατί το κόστος ήταν υπερβολικό. Θα χρειαστεί λοιπόν ένα «ενιαίο σύστημα ρύθμισης των χρεών των κρατών μελών, που υπερβαίνουν ορισμένο ύψος». Από το ελληνικό παράδειγμα γίνεται φανερό, ότι το κράτος που θα υπάγεται στο σύστημα θα έχει διαφορετική μεταχείριση, θα κινείται σε ένα ειδικό πλαίσιο, σε άλλη ταχύτητα για ορισμένο χρονικό διάστημα.

Τα παραπάνω παραδείγματα δεν θίγουν το θέμα της δομής της Ένωσης και των οργάνων της. Όμως και ως προς αυτό το σημείο εξετάζονται εκτεταμένες μεταβολές. Προτείνεται η δημιουργία δύο ή τριών ομάδων χωρών, του αναπτυσσόμενου Βορρά, του Νότου και των Ανατολικών χωρών. Οι θεσμοί και η εμπειρία για μια πλήρη και χωρίς εξαιρέσεις συνεργασία είναι σε κάθε ομάδα διαφορετικές. Ο ρυθμός ενοποίησης θα είναι γι' αυτό και κατά ομάδα διαφορετικός.

Ας συνοψίσουμε:

Κάθε Σύνοδος Κορυφής αναδεικνύει όπως και αυτή της 18^{ης} Δεκεμβρίου τις δυσκολίες της συνεννόησης. Είκοσι οκτώ χώρες είναι εξαιρετικά δύσκολο να ομονοήσουν όταν αντιμετωπίζουν προβλήματα συνδεδεμένα με την εθνική κυριαρχία και την ευημερία τους. Υπάρχουν πάντα μία ή και περισσότερες, οι οποίες θα ζητούν διαφορετική μεταχείριση για να αποδεχθούν ρυθμίσεις που κατά την κοινή τους γνώμη δεν είναι επιθυμητές. Η σκέψη ότι η μετεξέλιξη της Ένωσης μπορεί να πραγματοποιηθεί με μία νέα Συνθήκη, η οποία θα επιλύει όλα τα κύρια προβλήματα είναι εξωπραγματική. Οι αλλαγές όπως έδειξε και η αποτυχημένη προσπάθεια για το Σύνταγμα της Ένωσης την περίοδο 2000-2005

πραγματοποιούνται βαθμιαία. Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι άλλωστε η απόδειξη. Πέρασε από διάφορα στάδια συνεργασίας και ενοποίησης. Η πολιτική και οικονομική ενοποίηση είναι λοιπόν μία συνεχής εξέλιξη σε βάθος χρόνου, επιβεβλημένη λόγω της παγκοσμιοποίησης και συναρτημένη με τα προβλήματα που θα συναντά η Ευρώπη και θα πρέπει να επιλύσει. Τα αδιέξοδα θα είναι στάσεις, προσωρινά εμπόδια, στιγμές επανακαθορισμού προτεραιοτήτων.

Στο σύγχρονο κόσμο της παγκοσμιοποίησης και των κρατών με γιγαντιαίες διαστάσεις και δυνατότητες όπως η Κίνα, οι ΗΠΑ, η Ρωσία, είναι ουτοπικό να πιστεύει κανείς ότι η Ελλάδα, η Δανία ή ακόμη και η Γαλλία και η Ιταλία θα μπορέσουν να ακολουθήσουν μια αυτόνομη πολιτική απέναντι σε παγκόσμια προβλήματα όπως η ενέργεια, το κλίμα, τα κύματα μετανάστευσης, τις κερδοσκοπικές τακτικές των μεγάλων επιχειρήσεων και των διεθνών κεφαλαιαγορών. Όλοι έχουμε διαπιστώσει ότι ακόμη και κινήσεις στις οποίες οι πολίτες δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία, όπως η αύξηση κατά 0,5% του επιτοκίου που καταβάλλει μια χώρα για τα χρέη της, έχει διαφορετικές επιπτώσεις περιορισμένες για ορισμένα κράτη, εξαιρετικά αρνητικές για άλλα. Δεν υπάρχουν δρόμοι διαφορετικοί, καινούργιοι, ανεξάρτητοι από το περιβάλλον της που μια χώρα μπορεί να επιλέξει. Οι συνεργασίες, οι κοινές προσπάθειες, οι ευρύτερες αποδεκτές λύσεις και συμβιβασμοί είναι αναγκαιότητα.

Στην Ελλάδα ο εθνολαϊκιστικός λόγος, τα μεγάλα λόγια για την εθνική κυριαρχία της χώρας που δεν επιτρέπεται και δεν μπορεί να περιορισθεί, όπως και οι φαντασιώσεις ότι εμείς θα

διαμορφώσουμε μία νέα ευρωπαϊκή πολιτική διαφορετική εκείνης που μας επιβλήθηκε, αποτελούν ένα μόνιμο εμπόδιο να συνειδητοποιήσουμε και να αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες μας. Υποβιβάζουμε τη χώρα δήθεν αναδεικνύοντάς την. Ο εθνολαϊκιστικός λόγος δεν ενδιαφέρεται για τη χώρα. Εκείνο που επιδιώκει είναι η προστασία του συντηρητικού κατεστημένου που παρουσιάζεται υπό διάφορες σημαίες και μορφές ακροδεξιές, δεξιές, αριστερές ή επαναστατικές. Βλέπει ότι αυτό το κατεστημένο είναι καταδικασμένο σε μαρασμό, όταν μια κοινωνία αλλάζει και προσαρμόζεται στο καθοριστικό για την ύπαρξή της περιβάλλον. Θέλει γι' αυτό με κάθε θυσία να αποφύγει την προσαρμογή. Επιδιώκει η Ελλάδα να παραμείνει στην Ευρωζώνη αλλά να διατηρεί με ελάχιστες αλλαγές τις καθυστερημένες δομές της. Αδιαφορεί για το κόστος που συνεπάγεται η στασιμότητα.

Δεν πρέπει να αποδεχτούμε μια τέτοια εξέλιξη. Τη χώρα συμφέρει η οργανωμένη πρόοδος προς την ενοποίηση, η διαπραγμάτευση, ο συντονισμός με άλλες χώρες, οι κοινοί σχεδιασμοί όπου μπορούμε να προβάλλουμε τις απόψεις μας και όχι τις επικλήσεις στο αθάνατο αρχαίο πνεύμα ή την προλεταριακή επανάσταση. Οφείλουμε να έχουμε συνείδηση ότι όσο πιο άναρχη είναι η παγκοσμιοποίηση και η ευρωπαϊκή ενοποίηση τόσο περισσότερο η δυνατότητα παρέμβασης των μικρότερων κρατών, όπως η Ελλάδα, συρρικνώνεται. Γι' αυτό και πρέπει να επιδιώκουμε άμεσα τον εκσυγχρονισμό της χώρας και σε συνάρτηση με τις δυνατότητές της και τις προοπτικές της τη συμβολή της στη μετεξέλιξη της Ένωσης.

Στο ερώτημα, ποια θα είναι η πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα χρόνια που έρχονται, συγκεκριμένη απάντηση δεν είναι σήμερα δυνατή. Ο κεντρικός άξονας της προσπάθειας, η όλη στενότερη συνεργασία, θα παραμείνει παρά τους σημερινούς δισταγμούς και τις αντιρρήσεις καθοριστικός. Οι μορφές της συνεργασίας θα καθορίζονται όμως από ένα πλήθος μεταβαλλόμενων παραμέτρων οι οποίες δυσκολεύουν σταθερές προβλέψεις. Η ενοποίηση των ρυθμίσεων στον τραπεζικό τομέα για παράδειγμα θεωρείται λίγο ως πολύ επιβεβλημένη και οι υπάρχουσες ενστάσεις αφορούν κυρίως τους όρους πραγματοποίησής της. Αντίθετα, αν και η ενιαία αντιμετώπιση φορολογικών θεμάτων θεωρείται σκόπιμη οι διαφορές ακόμη και ως προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς είναι έντονες. Ανοιχτό είναι και το αν η στενότερη συνεργασία θα εξελίσσεται σύμφωνα με ένα λίγο ως πολύ δεσμευτικό πλαίσιο, όπως π.χ. σήμερα ο έλεγχος των οικονομικών στοιχείων και πολιτικών κάθε μέλους από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ή θα βασίζεται σε γενικές κατευθύνσεις όπως για παράδειγμα στο θέμα της πανεπιστημιακής παιδείας.

Οι υφιστάμενες σήμερα πολύ μεγάλης διαφορές στο επίπεδο ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης των μελών αποκλείουν να υπάρξει ένα γενικό «πλαίσιο ενοποίησης» που θα πραγματοποιείται κατά προσδιορισμένες βαθμίδες με καθορισμένα χρονικά πλαίσια. Πολύ σύντομα, υπό τις σημερινές συνθήκες οι υπάρχουσες υστερήσεις ή οι αναπτυσσόμενες δυναμικές θα οδηγήσουν σε διαφορές επιπέδων ενοποίησης, οι οποίες για να γεφυρωποιηθούν θα απαιτήσουν πλήθος ειδικών ρυθμίσεων. Το όλο σύστημα θα είναι δύσκολα διαχειρίσιμο από ένα μόνο ενιαίο κέντρο και ενιαίους κανόνες. Παράδειγμα για τις περίπλοκες

καταστάσεις που μπορούν να προκύψουν είναι ο κανόνας, που υποχρεώνει όλες τις χώρες της ΟΝΕ να μην έχουν ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα άνω του 3% του ΑΕΠ. Η Γαλλία έχει υπερβεί το όριο αυτό τα τελευταία χρόνια και παρά τις παροτρύνσεις του Eurogroup δεν μπόρεσε να συμμορφωθεί μέχρι τώρα στον κανόνα. Αυτό είχε επίσης συμβεί μετά το 2000 τόσο με τη Γαλλία όσο και με τη Γερμανία. Ορισμένες χώρες ήθελαν τότε να προχωρήσουν στην επιβολή των προβλεπόμενων γι' αυτή την περίπτωση ποινών. Τελικά ποινές δεν επιβλήθηκαν τότε ούτε στη Γερμανία ούτε στη Γαλλία. Ήταν η απόδειξη ότι στην Ένωση ισχύουν δύο μέτρα και δύο σταθμά, ή δύο κανόνες άλλοι για τους αναπτυγμένους και άλλοι για τις μικρότερες χώρες. Τέλος η σημερινή συνύπαρξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας είναι παράδειγμα της ύπαρξης δύο κέντρων που λειτουργούν αυτόνομα αλλά εργάζονται για τον ίδιο γενικότερο σκοπό.

Η πολιτική ενοποίηση, η επιδίωξη της όλο στενότερης συνεργασίας θα πρέπει να αποτελεί ένα γενικότερο πλαίσιο με δυνατότητες συνεχούς αναδιαμόρφωσης. Βασική αρχή που θα καθορίζει την εφαρμογή του θα είναι ο στόχος η Ευρώπη, παρά τις κατά καιρούς διαφορές και τα αντιτιθέμενα συμφέροντα των κρατών της, να αποτελεί μία ολότητα που οφείλει να λειτουργεί ως σύνολο. Μόνο έτσι θα μπορέσει να εξασφαλίσει σε όλα τα μέλη της οικονομική ανάπτυξη, διεύρυνση της δημοκρατίας και πολιτιστική πρόοδο.

Κλείνοντας την ομιλία μου θέλω να αναφερθώ σύντομα και στην Κύπρο. Στην μέχρι τώρα ομιλία μου έθιξα το ελληνικό

παράδειγμα. Δεν χρησιμοποίησα την περίπτωση της Κύπρου για να αναδείξω τις δυνατότητες, δεσμεύσεις και προοπτικές της συμμετοχής στην Ευρωζώνη. Η Ελλάδα δείχνει τις δυσκολίες και κινδύνους που οφείλουμε να προσέχουμε. Η Κύπρος παρουσιάζει μια πληρέστερη εικόνα των επιπτώσεων της συμμετοχής της στο κοινό νόμισμα, δείχνει επίσης πως μπορούν να ξεπεραστούν τα προβλήματα. Παρέχει την απόδειξη ότι μεταρρυθμίσεις είναι δυνατές. Χρειάζεται όμως θέληση και αποφασιστικότητα να ξεπερνάμε εμπεδωμένες αρνητικές πρακτικές.

Η περιοχή μας σε τούτη εδώ την εποχή ζει σε συνθήκες εντόνων αντιπαραθέσεων. Απρόβλεπτα γεγονότα, όπως η οργανωμένη τρομοκρατία και η μαζική μετανάστευση, έχουν ανατρέψει τις παραδοσιακές προσεγγίσεις των τοπικών αναμετρήσεων. Οι παίκτες στην περιοχή, όπως η Ρωσία, η Τουρκία, το Ισραήλ, οι αραβικοί πληθυσμοί με διαφορετικά θρησκευτικά πιστεύω έχουν διαμορφώσει νέες πολιτικές και τρόπους παρέμβασης. Νέες συγκρούσεις ακόμη και πολεμικές αναμετρήσεις είναι πιθανές. Η Κύπρος είναι σε θέση αυτή τη στιγμή να αναδείξει μια διαφορετική προσέγγιση, τη σημασία της συνεννόησης για να παράγονται λύσεις. Στο εθνικό θέμα, την επανένωση του νησιού, έχουν γίνει το τελευταίο διάστημα σημαντικά βήματα. Η δυνατότητα της λύσης είναι ορατή. Χρειάζεται αποφασιστικότητα τώρα για να πετύχουμε.

Η εμπειρία από τις πολύχρονες διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό έχει δείξει ότι στην τελευταία φάση της συνεννόησης διαγράφονται δύο διαφορετικοί δρόμοι. Ο ένας βασίζεται στη σκέψη, ότι θα πρέπει να λυθούν όλα τα θέματα, να μην υπάρξει μετά κάποιο πρόβλημα, έστω μικρότερων διαστάσεων, που θα δώσει αφορμή

σε νέες διαφορές. Ο άλλος οδηγεί στη συμφωνία με τη σκέψη ότι η λύση θα πρέπει να διασφαλίζει μια καλόπιστη αντιμετώπιση υπολειπομένων προβλημάτων, μια συχνή συνεννόηση υπέρβασης των διαφορών. Ο δεύτερος αυτός δρόμος είναι, πιστεύω, εκείνος της λογικής που πρέπει να ακολουθηθεί. Είναι η επιτεύξιμη οδός που θα παράγει λύσεις και όχι νέες αντιπαλότητες.

Αν δώσετε τη λύση θα υπάρξει στο σημερινό απαισιόδοξο περιβάλλον ένα μήνυμα ελπίδας. Θα αναδείξετε σε μια Ευρώπη που σωρεύονται τα προβλήματα, ότι η ευρύτερη συνεργασία που επιδιώκει έχει αξία, συμβάλει στην ειρήνη. Θα επιβεβαιώσετε, ότι όλοι εκείνοι που προσπάθησαν και συνέβαλαν στην ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έκαναν ταυτόχρονα ένα σημαντικό βήμα για την ειρήνη στον κόσμο.